

УДК 658.15:658.821

Р.І. Жовновач, доц, канд. екон. наук,

Кіровоградський національний технічний університет

Інтегральне оцінювання рівня фінансової конкурентоспроможності підприємств

У статті розглянуто наявні трактування категорії “фінансова конкурентоспроможність підприємства” та уточнено її сутність. Запропоновано методичний підхід до здійснення інтегральної оцінки фінансової конкурентоспроможності підприємств на основі індикаторів ефективності фінансової діяльності та за потенційними джерелами фінансування виробничої діяльності, системи управління й інноваційного розвитку підприємства.

конкуренція, конкурентоспроможність, фінансова конкурентоспроможність, рівень фінансової конкурентоспроможності, інтегральний показник

Р.И. Жовновач

Кировоградский национальный технический университет

Интегральное оценивание уровня финансовой конкурентоспособности предприятий

В статье рассмотрены существующие трактовки категории "финансовая конкурентоспособность предприятия" и уточнено определение её сущности. Предложен методический подход к проведению интегральной оценки финансовой конкурентоспособности предприятий на основе индикаторов эффективности финансовой деятельности и относительно потенциальных источников финансирования производственной деятельности, системы управления и инновационного развития предприятия.

конкуренция, конкурентоспособность, финансовая конкурентоспособность, уровень финансовой конкурентоспособности, интегральный показатель

Постановка проблеми. В сучасних умовах господарювання особливої актуальності набувають питання, пов'язані з пошуком засобів підвищення рівня конкурентоспроможності вітчизняних підприємств та їх конкурентного статусу. Проте економічна ситуація, яка склалася в Україні останнім часом, ускладнюється браком власних фінансових ресурсів підприємств, формуванням нераціональної структури капіталу та неефективністю політики фінансування їх фінансово-господарської діяльності, що негативно позначається на отриманні прибутку і призводить до зростання кількості та питомої ваги збиткових підприємств. Крім того, сьогодні на перший план висуваються питання постійного фінансового контролю та спостереження за процесами фінансового оздоровлення й адаптації вітчизняних підприємств до зміни ринкового середовища, забезпечення їх самоокупності та самофінансування, а також створення можливостей для розширеного відтворення, підвищення фінансової результативності їх діяльності, якості та ефективності господарювання. За таких обставин надзвичайно важливим стає розв'язання питань, пов'язаних зі створенням системи показників для визначення рівня фінансової конкурентоспроможності, яка здатна забезпечити відстеження та знешкодження розвитку негативних тенденцій у фінансово-господарській діяльності підприємства, сприяти підвищенню ефективності виявлення внутрішніх резервів, збільшенню конкурентного потенціалу підприємства на основі формування ефективної політики фінансування та досягти збалансованого економічного зростання вітчизняних підприємств в довгостроковій перспективі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Наукові аспекти оцінки конкурентоспроможності підприємства, забезпечення стабільності його фінансового становища, досягнення високого конкурентного статусу досліджені в роботах багатьох економістів. Питання формування конкурентного середовища та забезпечення конкурентоспроможності підприємств досліджено в роботах таких економістів, як І. Ансофф, А. Маршалл, М. Портер, Д. Ріккардо, Дж. Робінсон, А. Сміт, Ф. Хайек, Г. Азоєв, В. Обремчук, С. Савчук, Р. Фатхутдінов, та ін. Методичні підходи до управління окремими факторами фінансової конкурентоспроможності розглядаються У. Бівером, М. Білопольским, Т. Клебановою, Г. Кузнецовим Р. Сайфулліним, Ю. Смірновим, Н. Педченко, Е. Хелфертом, В. Хорном та ін. Незважаючи на достатню кількість матеріалів, рішення проблеми розробки методики оцінки фінансової конкурентоспроможності підприємства на сьогоднішній день не існує.

Метою статті є розробка методичного підходу до інтегрального оцінювання фінансової конкурентоспроможності підприємства, спрямованого на отримання обґрунтованих результатів, які комплексно відображають ступінь фінансової спроможності підприємства забезпечувати свої конкурентні переваги та отримання необхідних результатів, а також адаптуватися до зміни умов зовнішнього середовища.

Виклад основного матеріалу. Поняття “конкуренція” має латинські корені (лат. *conspicuentia* – змагання) і його сутність полягає у суперництві між окремими суб'єктами, зацікавленими у досягненні однієї і тієї ж мети у певній сфері діяльності.

Сучасні економісти тлумачать це поняття по-різному. Так, зокрема Портер М. розглядає конкуренцію як процес, що динамічно розвивається, безперервно змінний ландшафт, на якому з'являються нові товари, нові шляхи маркетингу, нові виробничі процеси і нові ринкові сегменти [1, с. 496]. Фахрутдінов Р.А. стверджує, що конкуренція – це процес управління суб'єктом своїми конкурентними перевагами на конкретному ринку (території) для отримання перемоги або досягнення інших цілей у боротьбі з конкурентами за задоволення об'єктивних або суб'єктивних потреб у рамках законодавства або в природних умовах [2, с. 153]. Гордон Я. зазначає, що конкуренція – це не просто стан розуму. Конкурентна боротьба вимагає, щоб компанія розуміла необхідність формувати і постійно підтримувати власну конкурентоспроможність [3, с.14].

Дослідження теоретичних основ поняття «фінансова конкурентоспроможність підприємства» доцільно почати з визначення його економічної сутності. У своїх роботах Загорський А.Л. використовує таке поняття, як фінансова конкурентоспроможність, проте автор не дає його трактування. Він зазначає, що фінансова конкурентоспроможність визначається фінансовою стійкістю (для чого використовуються коефіцієнти фінансової незалежності, стійкості, забезпеченості власними оборотними активами і т.д.), платоспроможністю (абсолютною, швидкою та загальною ліквідністю, мобільністю оборотних коштів, часткою простроченої дебіторської та кредиторської заборгованості), швидкістю обороту капіталу (оборотністю активів, власного капіталу, оборотних коштів та їх матеріальної частини, дебіторською і кредиторською заборгованістю), прибутковістю (рентабельністю активів, використанням виробничих фондів, оборотних коштів, праці, власного капіталу, продажів) [4].

Кузнецов Г.П. визначає фінансову конкурентоспроможність як здатність підприємства фінансувати свій сталий розвиток, забезпечуючи при цьому нормальну для даної сфери окупність вкладень, рентабельність і збільшення ціни бізнесу [5, с. 7].

Педченко Н.С. поняття фінансова конкурентоспроможність трактує як можливість виживання підприємства в умовах постійної конкурентної боротьби завдяки наявності значного внутрішнього фінансового потенціалу підприємства,

достатності фінансових ресурсів, доступності позикових ресурсів, спроможності забезпечення високорентабельної діяльності та розширеного відтворення в умовах ринкової трансформації [6, с.124].

Смірнов Ю.О. вважає, що під фінансовою конкурентоспроможністю підприємства слід розуміти здатність здійснювати конкурентну боротьбу в мінливих ринкових умовах, підтримуючи таку структуру капіталу, яка забезпечує кредитоспроможність і зростання ринкової вартості підприємства. [7, с. 6].

Клебанова Т. С. вважає, що фінансова конкурентоспроможність є комплексним поняттям, яке відображає ефективність процесів формування і розміщення фінансових ресурсів [8, с. 194].

Вивчення фінансової конкурентоспроможності підприємства, безумовно, є необхідним, оскільки усвідомлення механізмів її формування дасть можливість підприємству стати більш гнучкими у динамічному ринковому середовищі і, відповідно, підвищити ефективність своєї діяльності. Однак, дослідження теоретичних підходів до визначення економічної сутності фінансової конкурентоспроможності показало, що в даний час дане поняття залишається не досить вивченим. На наш погляд, визначаючи сутність фінансової конкурентоспроможності підприємства, особливу увагу потрібно звернути на те, що ця категорія повинна відображати такі позиції:

- фінансова конкурентоспроможність підприємства є складовою загальної конкурентоспроможності підприємства;

- фінансова конкурентоспроможність підприємства має відносний характер та передбачає порівняння аналогічних характеристик економічних суб'єктів визначеного товарного ринку та зумовлює необхідність виважено підходити до вибору бази порівняння для отримання об'єктивних результатів;

- фінансова конкурентоспроможність підприємства є динамічною величиною; характеризує положення суб'єкта у конкурентному полі в координатах часу як результат його конкурентної діяльності;

- фінансова конкурентоспроможність підприємства повинна відображати фінансові можливості підприємства адаптуватися до зміни умов зовнішнього та внутрішнього середовища;

- фінансова конкурентоспроможність підприємства повинна відображати активність фінансової діяльності, якість управління фінансами, фінансові можливості та перспективи ефективного функціонування підприємства;

- фінансова конкурентоспроможність підприємства – складний комплексний показник, тому її оцінку не можна звести до визначення єдиного показника.

З урахуванням зазначеного вище, можна сформулювати таке визначення: фінансова конкурентоспроможність підприємства – це комплексна характеристика підприємства, яка характеризує його фінансові можливості для розробки, виготовлення та фінансування необхідних маркетингових заходів, спрямованих на забезпечення реалізації протягом передбачуваних термінів часу необхідну кількість виробів, що можуть бути затребувані ринком і які, в свою чергу, дозволяють у подальшому отримувати необхідні результати, що гарантовано забезпечують його виживання та розвиток, а також підтверджують його спроможність займати активну позицію на конкурентному ринку у динамічних умовах зовнішнього та внутрішнього середовища.

Сутність комплексного підходу до оцінки фінансової конкурентоспроможності полягає в тому, щоб надати максимально повну характеристику фінансової спроможності об'єкту дослідження на основі врахування факторів формування фінансової конкурентоспроможності підприємства. Здійснення інтегральної оцінки фінансової конкурентоспроможності підприємств пропонується на основі індикаторів

ефективності фінансової діяльності та за потенційними джерелами фінансування виробничої діяльності підприємств, системи управління та інноваційного розвитку підприємства. Призначення методики комплексної оцінки конкурентоспроможності підприємства реалізується у виявленні наявних фінансових ресурсів підприємства, оцінки ефективності використання потенціалу конкурентоспроможності і визначення рівня його конкурентоспроможності відносно підприємств, які функціонують в одній галузі та належать одній продуктивній групі.

Таким чином, використовуючи методику комплексної оцінки, фінансову конкурентоспроможність підприємства можна представити у вигляді функції, наведеної у формулі 1.

$$\Phi_{\text{КСП}} = f(E\PhiД, \PhiВД, \PhiІД, \PhiМ), \quad (1)$$

де $\Phi_{\text{КСП}}$ - фінансова конкурентоспроможність підприємства, що залежить від таких змінних:

$E\PhiД$ – ефективність фінансово-господарської діяльності підприємства;

$\PhiВД$ – фінансова спроможність забезпечення виробничої діяльності;

$\PhiІД$ – фінансування інноваційного потенціалу;

$\PhiМ$ – ефективність управління та фінансового менеджменту.

Розрахунок інтегрального коефіцієнта фінансової конкурентоспроможності підприємства може бути здійснено за формулою:

$$\Phi_{\text{КСП}} = K_{E\PhiД} * V_{E\PhiД} + K_{\PhiВД} * V_{\PhiВД} + K_{\PhiІД} * V_{\PhiІД} + K_{\PhiМ} * V_{\PhiМ}, \quad (2)$$

де $K_{E\PhiД}$, $K_{\PhiВД}$, $K_{\PhiІД}$, $K_{\PhiМ}$ – коефіцієнти фінансової конкурентоспроможності за відповідними блоками;

$V_{E\PhiД}$, $V_{\PhiВД}$, $V_{\PhiІД}$, $V_{\PhiМ}$ – коефіцієнти вагомості кожного блоку.

Коефіцієнт $\Phi_{\text{КСП}}$ є інтегральною числовою характеристикою фінансової конкурентоспроможності. Чим більше його значення, тим вища фінансова конкурентоспроможність підприємства, виходячи з можливостей ресурсного потенціалу. Отримані результати можуть бути порівняльною основою для підвищення рівня фінансової конкурентоспроможності підприємства. Оцінювання рівня фінансової конкурентоспроможності також відбувається шляхом інтерпретації отриманих результатів з урахуванням впливу галузевої специфіки. Середньогалузеві показники є основою для оцінювання фактичного рівня фінансової конкурентоспроможності підприємств. Порівняння отриманих результатів із середньогалузевими значеннями дозволить скласти загальне уявлення про особливості галузевої специфіки організації фінансово-господарської діяльності підприємств, її вплив на структуру активів та зобов'язань, а також формування фінансових результатів. Завдяки використанню цих показників формуються певні нормативні та обмежувальні значення ключових фінансових коефіцієнтів. Найкращі результати, отримані серед підприємств окремої галузі, є орієнтиром для досягнення необхідного рівня фінансової конкурентоспроможності підприємств та підґрунтям для прийняття обґрунтованого рішення щодо її планування, своєчасного виявлення та адаптації до зміни ринкового середовища.

Такий підхід дозволяє оцінювати власний фінансовий потенціал для забезпечення конкурентоспроможності порівняно з конкурентами для оперативної зміни або коригування стратегії розвитку на відповідному рівні. Запропонована методика оцінки є досить простою і зручною для розрахунків і розуміння її менеджерами всіх рівнів управління. Порівняння показників дає можливість визначити власну перевагу над конкурентами за внутрішніми (скорочення витрат, підвищення продуктивності праці, фондівіддачі тощо) та зовнішніми (ринкові переваги товарів, що виробляються) аспектами.

Пропонуємо оцінювати фінансову конкурентоспроможність за одиничними показниками. Ці показники поєднуються в однорідні групи, а їх узагальнений аналіз (за допомогою інтегральних показників) за різними напрямками дослідження дозволить одержати характеристику кожного конкурента на заявленому ринку. Перелік показників, що характеризують основні напрями діяльності підприємства, визначається виходячи з можливостей статистичної інформації, яка доступна для користувача та є одноманітною і порівнюваною. До таких показників слід віднести наявні в інформаційному просторі параметри фінансово-господарської діяльності підприємства за функціональними блоками (табл. 1).

Функціональні блоки та порядок розташування їх за значущістю визначалися за типовою ієрархією внутрішніх змінних галузевих ключових факторів успіху.

Таблиця 1 – Показники для оцінювання фінансової конкурентоспроможності підприємства

Показники потенціалу за функціональними блоками	Одиниця виміру	Джерело	Інформаційне значення
1. Показники ефективності фінансово-господарської діяльності підприємства			
1.1. Рентабельність діяльності	Індекс	*	Узагальнений показник ефективності діяльності
1.2. Рентабельність продукції	Індекс	*	Узагальнений показник ефективності управління
1.3. Коефіцієнт поточної ліквідності	Індекс	*	Характеристика платоспроможності
1.4. Коефіцієнт швидкої ліквідності	Індекс	*	Характеристика платоспроможності
1.5. Коефіцієнт фінансової незалежності (автономії)	Індекс	*	Характеристика фінансової стійкості
2. Показники фінансової спроможності забезпечення виробничої діяльності			
2.1. Середньорічні темпи зростання ринку	Індекс	*	Інформація про інтенсивність діяльності
2.2. Питомі капітальні вкладення на одиницю продукції	Індекс	**	Показник ефективності використання виробництва
2.3. Коефіцієнт фондівдачі	Індекс	*	Характеристика використання основних фондів
2.4. Коефіцієнт матеріаломісткості	Індекс	**	Характеристика використання матеріальних ресурсів
2.5. Співвідношення інвестицій у виробництво до загального обсягу виробленої продукції	Індекс	**	Характеристика використання основних фондів
2.6. Коефіцієнт оборотності виробничих запасів	Індекс	*	Показник ділової активності
2.7. Коефіцієнт забезпечення робочим капіталом	Індекс	*	Характеристика фінансової стійкості
2.8. Вартість виробничого потенціалу підприємства	Індекс	**	Характеристика фінансові можливості виробництва
3. Показники фінансування інноваційної діяльності			
3.1. Рівень витрат на НДДКР	Індекс	**	Інформація про інтенсивність здійснення нововведень
3.2. Рівень освоєння та розробки нових технологій виробництва	Індекс	**	Інформація про ефективність використання нововведень
4. Показники ефективності управління та фінансового менеджменту			
4.1. Рівень заробітної плати до обсягу продажу	Індекс	**	Мотивація персоналу
4.3. Продуктивність праці	Індекс	**	Характеристика ефективності праці робітників
4.2. Рівень фінансування управлінської діяльності	Індекс	**	Характеристика ефективності системи фінансового управління
4.4. Рівень відповідності системи фінансового менеджменту вимогам ринкового середовища	Індекс	**	Характеристика ефективності системи фінансового управління

*Розраховується за формами фінансової звітності підприємства

**Розраховується за оперативними даними управлінського обліку.

Висновки. Запропонована нами методика оцінки фінансової конкурентоспроможності включає перелік необхідних показників, які дозволяють об'єктивно вимірювати рівень фінансової конкурентоспроможності підприємства, є досить простою, спирається на загальновідомі статистичні методи екстраполяції і зручна для розрахунків і розуміння її менеджерами всіх рівнів управління. Використання представленої методики дозволить підвищити науково-теоретичну обґрунтованість прийняття рішень стосовно перспектив забезпечення достатнього рівня фінансової конкурентоспроможності, а також може бути корисною для моделювання ситуацій, що змінюють параметри діяльності підприємства у напрямку нарощування його фінансового потенціалу конкурентоспроможності. Перспективами подальших наукових розробок у даному напрямі є використання запропонованої методики для оцінювання реального рівня фінансової конкурентоспроможності підприємств окремих галузей економіки та встановлення критеріальних значень основних фінансових показників для кожної з них.

Список літератури

1. Портер Майкл, Э. Конкуренция: пер. с англ. / Майкл Э. Портер. – М.: Изд. Дом "Вильямс". – 2005. – 608 с.
2. Фатхутдинов Р.А. Стратегический маркетинг: учебник [для студ. ВУЗов] / Р.А. Фатхутдинов. – Изд. 3-е. – СПб.: Изд-во "Питер", 2003. – 347 с
3. Гордон Я.Х. Целевая конкуренция / Я.Х. Гордон: пер. с англ. С. Жильцов, И. Малкова, Е. Федорова. – М.: Изд-во "Вершина", 2006. – 368 с.
4. Загорский А.Л. Конкурентоспособность интегрированных бизнес-групп/ А.Л. Загорский . - СПб: РОСТ. - 2004.- 342 с.
5. Кузнецов Г.П. Финансовая конкурентоспособность предприятий сферы транспортно-экспедиционных услуг / Г.П. Кузнецов; СПбГИЭУ. - СПб., 2004. - 142 с.
6. Педченко Н.С. Конкурентоспроможність як об'єкт фінансового аналізу/ Н.С. Педченко // Регіональні перспективи. – 2001. – № 1(14). – С. 123-125.
7. Смірнов Ю.О. Формування механізму управління фінансовою конкурентоспроможністю підприємства: Автореф. дис. канд. екон. наук / Ю.О. Смірнов. - Київський національний економічний університет. – Маріуполь: Приазовський державний технічний університет Міністерства освіти і науки України, 2007. – 18 с.
8. Клебанова Т. С. Оценка финансовой конкурентоспособности предприятий на основе использования панельных данных / Т. С. Клебанова, Е. А. Сергиенко, Л. С. Гурьянова // Конкурентоспроможність: проблеми теорії та практики : монографія. — Х.: ВД «ІНЖЕК», 2007. — 264 с.

Ruslana Zhovnovach

Kirovograd National Technical University

The integral estimation of financial competitiveness of enterprises

The article is devoted to the problem of development of the technical approach for realization of integral estimation of financial competitiveness of enterprises.

Present interpretations of the category “financial competitiveness of an enterprise” have been considered and its nature has been specified. The technical approach for realization of integral estimation of financial competitiveness of enterprises on the basis of indicators of efficiency of financial activity and potential funding sources of production activity, control system and innovative development of an enterprise has been offered.

Realization of the offered technical approach for realization of integral estimation of financial competitiveness of enterprises will allow to get the grounded results which will fully represent financial possibilities of an enterprise, occupy an active position at the competitive market in the dynamic conditions of external and internal environment.

competition, competitiveness, financial competitiveness, level of financial competitiveness, integral index

Одержана 30.10.13